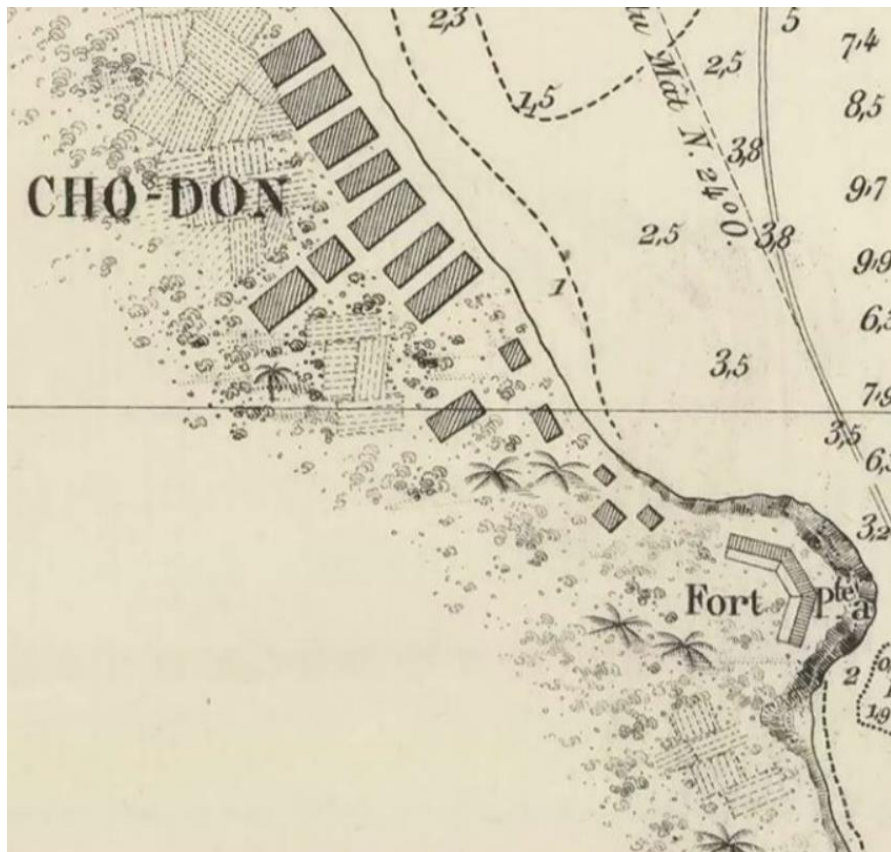

HỘI ÁI-HỮU BIÊN-HOÀ

Website: <https://www.bienhoatx.com>

Email liên lạc: datlam1951@yahoo.com

Hội Ái-Hữu Biên-Hoà hân hạnh giới thiệu đến quý vị bài: **Chợ-Đồn, Biên-Hoà Năm 1861** được đồng hương **Huỳnh H. Hiền** sưu tầm gửi về đóng góp trên diễn đàn Hội. Hội chân thành cảm tạ tác giả. Kính mời. **Trân trọng.**

CHỢ-ĐỒN, BIÊN-HOÀ NĂM 1861

Làng Bình-Long là một trong tám làng thuộc Tổng Chánh-Mỹ-Thượng, tỉnh Biên-Hoà. Tổng này gồm các làng: “Bình-Long,

Bình-Trị, Hoá-An, Mỹ-Khánh, Tân-Bản, Tân-Hạnh, Tân-Phước Đông, Tân-Thiều, Tân-Vạn” (Nguyễn Đình Đầu, 1994, tr. 98).

Làng Bình-Long xưa, nay thuộc ấp Tân-Bình, phường Bửu-Hoà, thành phố Biên-Hòa, tỉnh Đồng-Nai. Làng tọa lạc nơi có điều kiện tự nhiên thuận lợi, có đường giao thông thủy - bộ - sắt đi lại dễ dàng. Phía Đông của làng nằm sát mé sông Đồng-Nai và đối diện bên kia là thương cảng Cù-Lao-Phố. Phía Nam và phía Tây làng có rạch Ông Thủ (Rạch Thủ-Huồng) chạy qua. Phía Bắc làng đất đai bằng phẳng, màu mỡ trải dài ven sông Đồng-Nai.

Vào giữa thế kỷ XVII, chợ làng Bình-Long ra đời. Chợ từng có nhiều tên gọi khác nhau. Theo ghi chép của Lê Quang Định trong Hoàng Việt Nhất Thống Dư Địa Chí (2005 (d.)), tr. 300):

“...cách Dinh Trấn Biên 50 tầm, hai bên bờ đều có ruộng vườn và dân cư trải dài, từ thôn Bình-Tiên (Bình-Long) đến Bến Đò Chợ Lò Giấy. Bến đò này nơi có dòng sông rộng 168 tầm, khi nước lên sông sâu 5 tầm, nước xuống sâu 4 tầm. Từ khi xảy ra cuộc chiến giữa Gia-Long và Tây-Son, lực lượng Tây-Son đóng đồn ở đây. Bến Đò Chợ Lò-Giấy đổi tên là Bến Đò Chợ-Đồn, nơi tụ họp quán xá đông đúc, có đò ngang đưa qua Cù-Lao-Phố”.

Đại-Nam Nhất Thống Chí thì chép: “Chợ Bình-Long ở thôn Bình-Long, huyện Phước-Chánh tục gọi là Chợ Lò-Kì. Khi Tây-Son vào chiếm, có đồn trú ở đây, lại có tên là Chợ-Đồn, phố xá trù mật” (Quốc Sử Quán Triều Nguyễn, tập 2, 2012, tr. 1652).

Chợ làng Bình-Long đổi tên từ chợ Bình-Tiên (chợ Lò-Giấy, chợ Lò-Kỳ) sang Chợ-Đồn từ khi có sự giao tranh giữa lực lượng Tây Sơn và lực lượng Nguyễn Ánh diễn ra tại vùng đất này:

“Tháng 8 năm 1776, tướng quân Đông Sơn Đỗ Thành Nhơn cùng 5 tướng của mình đem quân đến đánh. Bọn Lý Tài rút về nương cây thế hiểm yếu của núi Châu-Thới. Hai bên giao chiến ở chợ Bình-Tiên” (Ủy Ban Nhân Dân Tỉnh Đồng-Nai, 2001, tập 1, tr. 99). Trong cuộc giao chiến này, quân Chúa Nguyễn thắng lợi. Vì vậy, tháng 3 năm 1777, Nguyễn Huệ đem quân thủy bộ vào đánh chúa Nguyễn ở Gia-Định. Quân chúa Nguyễn bị bại trận ở nhiều nơi. Để giữ vùng đất Trấn-Biên, quân Tây-Son đã lập đồn binh gần chợ Bình-Tiên làng Bình-Long, lâu dần người dân gọi chợ này là Chợ-Đồn. Tên gọi này vẫn còn cho đến ngày nay”.

Thời Pháp Thuộc, Pháp đã cho xây dựng và mở rộng hệ thống giao thông, nối liền đường bộ từ làng Bình-Long đến làng Tân-Vạn, “HL.3 từ Tân-Vạn đến Chợ-Đồn 2,7km đã cán đá” (M. Robert, 1923, tr. 49). Hai cầu Rạch-Cát và Cầu-Gành nối đôi bờ sông Đồng-Nai vào khoảng năm 1903 đến năm 1904. Gần Chợ-Đồn có một Ga Xe Lửa để dân chúng và hàng hoá có thể lưu thông đến tuyến đường Sài-Gòn - Biên-Hoà.

Theo nhiều cụ cao niên tại Chợ-Đồn kể lại, vào khoảng những năm 1920, phía Nam của chợ bán nhiều mặt hàng, như hàng xén, chiếu, lu hũ, khạp... Sinh hoạt buôn bán ở đây có nhiều thương gia người Hoa nổi tiếng như Chú Dí, Bà Ba Vạn.... Phía Đông của chợ, gần sát bờ sông Đồng-Nai có con mương nhỏ làm nơi buôn bán các loại cá đồng, cá sông. Góc xéo ngay chân Cầu-Gành là vựa cá lớn của một phụ nữ, được gọi là Bà Bồn, ghe đậu lên tận bến sông Chợ-Đồn xưa. Hoạt động thương nghiệp tại Chợ-Đồn khá phát đạt. Địa Chí Đồng-Nai ghi chép về mức thuế thời Pháp Thuộc thu tại chợ này như sau: “Tổng Chánh-Mỹ-Thượng có Chợ-Đồn làng Bình-Long thuế trung 420 đồng” (Ủy Ban Nhân Dân Tỉnh Đồng-Nai, 2001, tập 4, tr. 214). So với mức độ thu thuế từ

cao đến thấp của các chợ trong tỉnh: “Chợ Dinh (Chợ Biên-Hoà) thuế trung 800đ, Chợ Thủ-Đôn-Sứ (Chợ Tân-Uyên): 800đ, chợ Đồng-Ván (Chợ Tân-Ba): 690đ, Chợ Bến-Gỗ: 534đ, Chợ-Đôn: 420đ, Chợ Lò-Gạch (làng Bửu-Long): 170đ, Chợ Cây-Đào (làng Bình-Thạnh): 20đ”

Ủy Ban Nhân Dân Tỉnh Đồng-Nai, 2001, tập 4, tr. 213-214: Chợ-Đôn cũng là một chợ có qui mô tương đối lớn ở tỉnh Biên-Hoà xưa, đóng vai trò không nhỏ trong đời sống kinh tế xã hội của tỉnh. Có lẽ vì vậy mà chợ và cả tên gọi của nó vẫn còn tồn tại đến ngày nay.

(Trích từ Chợ Làng Xã Biên-Hoà, Đồng Nai Xưa (2016), tác giả: Lê Quang Cần)

Huỳnh H. Hiền